

Dr. FF MU Brno
(červen 2015)

P o s u d e k

Habilitační práce "Robert Olomoucký - Výklad Písně písní", předložená Mgr. Annou Pumprovou, PhD, je svým způsobem průlomová. Její podstatnou částí je vědecká edice středolatinšského theologického textu, tedy úkol, který nebyl dotud plně docenován, ačkoliv vyžaduje mimořádnou kritičnost a široký rozhled.

Zvoleným textem je výklad starozákonní Písně písní (Cantica canticorum), pořízený olomouckým biskupem Robertem (+1240), významnou osobností moravských dějin a vzdělaným theologem.

Starozákonní Písně písní, soubor milostné lyriky spojený s působením izraelského krále Šalamouna, proslul svou literární úrovní i mimořádným nábojem erotiky. Křesťanským vykladačům působil potíže. Jeho poslání bylo přeznačeno a theologové ho vykládali jako metaforu lásky Boha k lidu Izraele či Ježíše Krista k církvi. Exegeze má hlubokou tradici, která vrcholila ve 12. století.

A. Pumprová postupovala ve své práci logicky. Nejprve představila autora, biskupa Roberta, třebaže se o něm dochovalo málo zpráv. Životopis se-koneckonců - také přece obráží v díle. U Roberta sice nebylo tak podstatné, že se narodil v Anglii (Herefordshire?), důležitější naopak bylo, že byl cisterciák, jehož cesta vedla za studiem do Paříže (devadesátá leta 12. stol.) a poté přes řádové kláštery morimundské filiační větve do střední Evropy. Začínal zřejmě jako kaplan (1198-1199?) českého krále Přemysla Otokara I., na jehož dvoře asi působil i jako diplomat. Vedl si dobře a jaiž na začátku 13. stol. byl vyzdvižen na olomoucký biskup-

ský stolec. Později však měl spory s panovníkem (zůstával ale loyální) a řešil i skandály v olomoucké kapitule. V Robertově literárním díle se však ohlasy šarvátek neprojeví. Spisy vycházejí z vědomí povinností biskupa a směřují k pomoci kněžím na farách. Řadí sem především příručku Summa confessionum, která měla pomáhat kněžím ve vedení duší. Patřila do "záplavy" dobových penitenciálních pomůcek, které po IV. lateránském koncilu (1215) měly zvýšit úroveň i formu zpovědí. A. Pumprová správně vytušila souvislosti i poznamenala, jak nestabilní byly texty těchto příruček. Robertovi jako opora posloužila Summa de confessione Petra z Poitiers, z níž citoval, ale někde jen parafrázoval.

Mezi vzdělávací literaturu patřila i jeho kázání. Nepřekvapí, že autorka postřehla narážky na způsob řeholního života i mnichy, kteří chtějí odejít do světa. Sbírkou Opus super epistolas načrtává přípravy kázání před cisterciáky, které se později rozvolňují a plní funkci vzorových kázání pro klerus. A. Pumprová upozornila na podobnosti s tzv. Zdíkovým Homiliářem, který však jen recipuje cizí homilie, kdežto Opus charakterizuje významný autorský podíl, i když některá kázání se více nebo méně opírají o jiné vzory.

Jádrem "Úvodní studie", předcházející edici, je samozřejmě analýza Robertovy Compilatio super Cantica canticorum. A. Pumprová ji zařadila do kontextu dosavadní středolatinšské literatury v českých zemích a poznala, že překračuje dosud dosažené hranice. Zatímco se u nás pěstovala jen hagiografie, homiletika, skládaly se

listiny nebo se objevovaly právě pokusy o duchovní lyriku - najednou se objevilo dílo zcela jiného žánru, napsané pro nás intelektuálem na olomouckém biskupském stolci. *Compilatio* byla svým způsobem zjevením, protože se u nás až později, po založení pažské university, objevovaly různé exegetické spisy na žalmy, evangelia a epištoly

Robertova *Compilatio* se dochovala jen v jednom rukopisu, uloženém v Honorakouské zemské knihovně v rakouském Linci (Lat. 400), který dříve patřil knihovně cisterciáků v Baurgartenbergu, kam se asi dostal prostřednictvím jeho mateřského kláštera Heiligenkreuz v blízkosti Vídně.

Na rozdíl od předchozích poznámek o Robertově *Summa confessionum* a kázání (*Opus super epistolas*), jde nejen o jiný záměr spisu, ale i o styl. Autorka nejprve zjistila, že věty jsou jasně strukturovány a hojně užívají paralelismů. Rozpoznala, že Robert měl svůj styl. Užíval i rýmů a asonancí a nebránil se ani praxi vkládat do textu verše. Chtěl vzbudit pozornost čtenářů a nevařila mu ani květnatost vyjádření, stupňovaná využitím řečnických figur a tropů. Autorka tak ve svém výzkumu stylu navázala na způsob práce, který rozvíjí moderní středolatinšská filologie a který zdomácněl v Brně.

Zajímavé je i zamyšlení autorky nad významem citovaných autorit. Hodně čerpal z exegeze významných autorů 12. století, naopak však závislosti na takových autoritách jako byli Bernard z Clairvaux a Honorius Augustodunensis, nebyly tak silné, jak se předpokládalo. Důležité je i zjištění, že řada citací nebo parafrází byla zprostředkována ve znění florilegia *Liber scintillarum Defensora Locogiacensis*.

A. Pumprová představila biskupa Roberta jako typického středověkého autora. Svou "tvář" skrýval za autority, které ne-

znal jen z vlastní četby, ale uváděl je také podle citací v různých florilegiích. Důležitou takovou pomůckou byla mu i sbírka *Summa qae dicitur Abel* pořizená jeho pařížským učitelem Petrem Cantorem (+1197), doprovázející vybrané výrazy z bible krátkými výklady. Byla zamýšlena především jako pomůcka pro kazatele. Autorka soudí, že se biskup Robert opíral ještě o jiný zdroj, který se však nepodařilo zjistit. Je správné, že A. Pumprová přiznala i nesplněná desiderata.

Své době byl biskup Robert poplatný i metodou výkladu. Biblický text se probíral obvykle čtyřmi způsoby; nejprve historicky a dále alegoricky, tropologicky a anagogicky. Poslední způsob znamenal hledání duchovního smyslu, povznášející člověka "vzhůru". Autorka sledovala i další zjemňování členění v další subtilní kategorie, které se snaží vysvětlit a charakterizovat. Vše činí s pochopením kontextu doby a ve vztahu k Robertově *Compilatio*.

Jak bylo naznačeno, převyšuje "Úvodní studie" šíři svého záběru obvyklý rámec představení editovaného textu. Sama metaforická milostná Velepíseň o lásce mezi mužem a ženou byla středověkými vykladači chápána jako alegorie vztahu Krista k církvi i podnět k hlubším theologickým úvahám. Někdy pak roli nevěsty plní duše, vřimocně i Panna Maria. *Sponsa* (nevěsta) je tak příkladem duše pro duše věřících, pečující o své bližší a v kontemplativní lásce se obracející k ženichu-Kristu. Takovou nevěs-

tou-duší, prostou všech starostí, mají být příslušníci duchovního stavu, především řeholníci. Biskup Robert chce tak výkladem poetické Velepísně nabádat k čistému a spravedlivému životu. Pomocníkem mají být i kazatelé a preláti, dbající o duchovní rozvoj křesťanů, částic mystické nevěsty Kristovy, církve.

Nejrozsáhlejší částí předložené práce je vědecké (kritické) vydání Robertovy *Compilatio*. Edice se zakládá na jen na jednom rukopisu (Oberösterreichische Landesbibliothek Linz, cod. Lat. 400). Zdánlivě jednoduchý úkol je však obtížný v tom smyslu, že není možno ustálit text srovnáním s jinými exempláři. Editorce mohly pomoci jen relativně fixované citáty z bible, uznávaných autorit či parafráze z jiných exegetických spisů. Samo rozluštění a přepis dochovaného zápisu bylo nesnadné. Velkým úkolem byla i identifikace citátů a parafrází z různých pramenů, třebaže velkým pomocníkem byly elektronické databáze. Vydání respektuje zásady pro edice středověkých latinských textů a připojuje i potřebné rejstříky, soupis zkratek a pramenů.

Práce splňuje požadavky na habilitační spis a doporučuji ji proto jako základ pro další habilitační řízení.

Praha, 2. 6. 2015

Prof. PhDr. Pavel Spunar, CSc